

Regeringskansliet
Socialdepartementet
103 33 Stockholm

En trygg uppväxt utan nikotin, alkohol och lustgas (2024:23)

Statskontoret lämnar synpunkter på de delar av betänkandet som handlar om en ny reglering av försäljning av lustgas, tillsynen och konsekvensanalysen, det vill säga kapitel 3, 6 och 10. Statskontoret tillstyrker flera förslag som gäller försäljningen av lustgas och tillsynen. Vi konstaterar även att konsekvensanalysen i stort sett är tillräcklig, men vi har några invändningar mot den som vi redovisar nedan. I övrigt avstår vi från att lämna synpunkter, eftersom det som behandlas ligger utanför vårt kompetensområde.

En ny reglering av försäljning och införsel av lustgas

Statskontoret instämmer i att nya bestämmelser om lustgas bör regleras i lag. Statskontoret tillstyrker följande förslag:

- Det ska införas en ny lag om lustgas med bestämmelser om försäljning och införsel av lustgas, avsnitt 3.8.
- Folkhälsomyndigheten ska utöva tillsyn över den föreslagna lagen, avsnitt 3.15.
- Folkhälsomyndigheten ska i tillsynen av försäljning av lustgas få meddela förelägganden, även förenat med vite. Folkhälsomyndigheten får även meddela varning eller utfärda förbud för den som bedriver detaljhandel med lustgas, avsnitt 3.16.

En mer effektiv tillsyn

Statskontoret bedömer att de förslag som utredningen lämnar i kapitel 6 sammantaget kommer att leda till en mer effektiv tillsyn och större likhet i tillämpningen av lagstiftningen på alkohol och tobaksområdet. Statskontoret tillstyrker följande förslag:

- Regeringen bör ge Folkhälsomyndigheten i uppdrag att ta fram ett ansökningsformulär och tillsammans med länsstyrelserna utforma lärarledda utbildningar för kommunerna om hur alkohollagen och lagen om tobak och liknande produkter ska tillämpas vid tillståndsprövning, avsnitt 6.4.
- Folkhälsomyndighetens tillsynsvägledande uppdrag ska framgå av alkohollagen, avsnitt 6.5.
- Länsstyrelsernas tillsynsansvar inom länet ska omfatta kommunernas tillsyn och, i de fall det är aktuellt, tillståndsprövning. Länsstyrelserna ska bidra med råd och stöd, avsnitt 6.6.2.
- Kommunerna ska utöva tillsyn på fysiska försäljningsställen över förbuden att tillhandahålla tobaksvaror som inte uppfyller produktkraven och eller kraven på rapportering. Folkhälsomyndigheten ska ha ansvar för tillsynsvägledningen, avsnitt 6.6.
- Sanktionsbestämmelserna i lagen om tobak och liknande produkter förtydligas, avsnitt 6.8.
- En kommun ska skicka kopia av beslut som rör marknadsföring av tobak och tobaksfria nikotinprodukter till Konsumentverket. Folkhälsomyndigheten ska underrätta kommunen om de får kännedom om något som kan ha betydelse för tillsynen av tobak och tobaksfria nikotinprodukter. Skatteverket ska på begäran lämna kommunen de uppgifter som den behöver för tillståndsprövning och tillsyn av tobak, avsnitt 6.9.
- Folkhälsomyndigheten ska få ta ut avgifter för hela eller delar av tillsynen av försäljning av lustgas, avsnitt 3.21, samt för tillsynen inom tobaks- och alkoholområdet, avsnitt 6.10

Statskontoret bedömer att förslagen är väl motiverade i betänkandet. Våra tidigare erfarenheter visar att kommuner ofta själva ser ett behov av en starkare statlig vägledning och stöd i tillsynsverksamheten.¹ Även om kommunen inte behöver bedöma verksamheternas kvalitet, utan enbart tillse att regler följs, inrymmer tillsynsuppdraget tolkningsutrymmen och svåra gränsdragningar.² Dessutom varierar kommunernas förutsättningar för att administrera och hantera tillsynen kraftigt.³ Detta talar för utredningens förslag om förtydliganden i lagstiftningen och om stöd i form av utbildning till kommunerna.

Statskontoret anser att förslaget att en kommun ska skicka kopia av beslut som rör marknadsföring av tobak och tobaksfria nikotinprodukter till Konsumentverket

¹ På väg mot en bättre tillsyn? En studie av den statliga tillsynens utveckling, Om offentlig sektor, 2020, sid 31.

² Ibid., sid 55.

³ Ibid., sid 46.

innebär en inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Men vi bedömer att denna inskränkning är liten och proportionerlig i förhållande till fördelarna med förslaget.

Statskontoret har tidigare konstaterat att avgiftsfinansiering bör tillämpas när verksamheten som är föremål för tillsynen inte är ett skattefinansierat samhällsåtagande. Det finns potentiella nackdelar med avgiftsfinansiering, om avgifterna uppfattas som så höga att små företag avstår från att etablera sig på en marknad.⁴ Men Statskontoret bedömer att avgifterna i detta fall inte bör bli så höga att de medför väsentliga negativa konsekvenser för näringsidkare.

Vissa förslag saknar tillräcklig motivering eller har en otillräcklig konsekvensanalys

Statskontoret anser att följande förslag inte har motiverats tillräckligt i betänkandet och kan därför inte ta ställning till dem:

- Länsstyrelsen ska inte längre enligt lagen om tobak och liknande produkter få meddela förelägganden i sin tillsynsverksamhet, avsnitt 6.6.2.
- Det bör inte införas ytterligare möjligheter för länsstyrelsen att ingripa mot en kommun, avsnitt 6.6.3.

Statskontoret anser att det finns brister i resonemanget som ligger till grund för dessa förslag. När det gäller länsstyrelsens tillsyn enligt lagen om tobak och liknande produkter, anser Statskontoret att det kan finnas skäl att införa en möjlighet för länsstyrelserna att meddela förelägganden som är förenade med vite, eftersom förelägganden utan vite inte har bättre effekt än beslut om kritik. Statskontoret anser till skillnad från utredningen att förelägganden som är förenade med vite kan vara mer kraftfulla än förelägganden som inte är det.

Statskontoret anser att följande förslag har en otillräcklig konsekvensanalys och kan därför inte ta ställning till det:

- Folkhälsomyndighetens och länsstyrelsernas beslut enligt lagen om tobak och liknande produkter ska undantas från sekretesskyddet i offentlighets- och sekretessförordningen, avsnitt 6.9.

Det finns liknande undantag inom andra områden och utredningen menar därför att det finns goda skäl att införa ett undantag även här. Statskontorets tidigare erfarenheter visar att sekretess mellan myndigheter kan utgöra ett väsentligt hinder för effektivitet. Men Statskontoret saknar en analys av eventuella negativa konsekvenser som kan följa av att införa ett undantag från förordningen. Sekretessbestämmelser skyddar både individers integritet och näringsidkares

⁴ Ibid., sid 47.

affärshemligheter. Det bör finnas en transparens i hur man väger nyttor och negativa konsekvenser mot varandra då ett undantag införs.

Statskontoret noterar vidare att utredningen gör antaganden som vi bedömer som osäkra. Utredningen antar att den framtida marknaden för försäljning av lustgas kommer att vara liten, eftersom en stor del av den försäljning som sker i dag kommer att vara förbjuden. Statskontoret anser att man inte kan utesluta att det växer fram en betydande illegal marknad. I så fall påverkar det i första hand Polismyndigheten och rättsväsendet, som får en ökad arbetsbörda, men även Folkhälsomyndigheten skulle enligt vår bedömning påverkas i sin tillsynsroll av en illegal marknad. Utredningen menar vidare att den ökade arbetsbördan för rättsväsendet kommer att inträffa i inledningsskedet. Vi bedömer att det är osäkert om det verkligen blir så. Att lustgasförsäljning är en finansieringskälla för den grova organiserade brottsligheten kan tala för att en illegal verksamhet inte upphör efter ett inledande skede.

Generaldirektör Annelie Roswall Ljunggren har beslutat i detta ärende. Utredningschef Hanna André och utredare Charlotte Andersson, föredragande, var närvarande vid den slutliga handläggningen.

Annelie Roswall Ljunggren

Charlotte Andersson